

CSALÁDI MUNKAMEGOSZTÁS ÉS NEMI SZEREPEK ALAKULÁSA KORA SERDÜLŐKORÚ (14-15 ÉVES) GYEREKEKET NEVELŐ CSALÁDOKBAN

DIVISION OF LABOR AND GENDER ROLES WITHIN FAMILIES RAISING EARLY ADOLESCENT (14-15 YEARS OLD) CHILDREN

FEKETE DEÁK ILDIKÓ

Csíkuszépvíz, Románia

ideakildiko@gmail.com

Összefoglalás

A 2016 és 2019 között zajló kutatás keretében serdülőkorú fiatalok (14-15 éves) infokommunikációs eszközhasználatának hatásait, valamint a szülő-gyermek kapcsolat alakulását vizsgáltam. A kutatás terepe egy székelvöldi nagyközség, célcsoportja a község hetedik-nyolcadik osztályos tanulóinak szülei. A kutatás egyik dimenziójaként a családi szocializáció fontosabb aspektusait (családok összetétele, munkamegosztás, értékek, nevelési elvek, nevelési gyakorlat, kommunikáció, konfliktuskezelés) vizsgáltam a kutatásba bevont családokban, amely lehetővé tette számomra annak a szociokulturális környezetnek a megismerését, amelybe ágyazottan értelmezhetővé váltak az IKT eszközhasználatra és annak szülő-gyermek kapcsolatra gyakorolt hatására vonatkozó eredmények. Jelen tanulmányban kutatási eredményeim kis szeletét fogom megosztani, amely a családokban érvényesülő nemi szerepek és családi munkamegosztásra vonatkozik.

Kulcsszavak: nemi szerepek, család, munkamegosztás

Bevezetés

A család az első olyan szocializációs színtér, amely a nemi szerepekhez kapcsolódó magatartásmintákat áthagyományozza a gyermekekre. A szerepekhez kapcsolódó szereptanulást a környezet is elősegíti, hiszen társadalmilag elfogadott normák mentén alakul a nemi szerepek beépülése a gyermeki magatartásba. A családi szerepek az életkor előrehaladtával módosulnak, átalakulnak, elsősorban azért, hogy változik a család státusza, korábbi szerepek elvesztésével együtt jár az újabb szerepek betöltése, amelyek egymást kiegészítik, biztosítják a rendszer

egyensúlyát. A családban elsajátított szerepmagatartástípusok modellként szolgálnak a családon kívüli szerepek betöltéséhez (Cseh-Szombathy, 2006).

„A családszerkezeti változások számos tendenciájával szemben a családon belüli viszonyok átalakulása szoros rokonságban áll a nagyobb európai és amerikai folyamatokkal: a szerepek újrafogalmazódtak (a nemi szerepek mind a szülők, mind a gyerekek körében rugalmasabbak), a szülői kontroll gyengébb vagy áttételezettebb, az intimitás a családi élet természetes része, a korábban mereven szétválasztott felnőtt és gyerekvilág határai nyitottabbak, eltűntek vagy láthatatlanná váltak” (Boreczky, 2001:167).

A 20. század második felétől a dolgozó nők száma megnőtt és magával hozta a nők emancipációs mozgalmait is, amelyek szükségessé tették a nők szerepének átformálását a társadalomban, beleértve ezt a családon belül is. McDonald és mtsai (2004) ezt a folyamatot két szakaszra osztották. Megítélésük szerint az első szakaszban zajlott a nők belépése az oktatásba, a munkaerőpiacra, illetve a közéletbe. Mivel szerintük a férfiak családi szerepvállalása ezidő alatt nem változott, így megnőtt a két nem közötti aszimmetria. Ezzel magyarázzák a növekvő számú felbomló párkapcsolatot és válást is. Az említett szerzők elmélete szerint a nemi szerepek átalakulásának második szakasza az apák egyenlő szerepvállalását jelentené az otthoni, gyermeknevelési kötelezettségek, felelősségek terén, mely folyamat még most zajlik. Azt is hangsúlyozzák, hogy az apák fokozottabb családi jelenlétével újra szorosabbá válhatnának a szerintük gyengülőben levő apa-gyermek kapcsolatok.

Az anyák családon belüli kiemelt szerepét hangsúlyozza Hays (1996) intenzív anyaság (intensive mothering) elméletében, mely szerint különösen az Egyesült Államokban elvárásként jelentkezik a médiában, a közvéleményben az anyák teljes odaadása, önfeláldozása gyermekeik nevelésében, amely gyakran szakértői tudásra alapoz, és nagyfokú idő-, pénz- és energia-befektetéssel jár együtt. Ennek az elvárásnak a munkaviszonnyal rendelkező anyák nehezen tudnak megfelelni, amely feszültséget, olykor büntudatot kelt bennük. A szerző ezt az elméletét az amerikai közép-osztálybeli anyákra vonatkoztatva dolgozta ki.

Bizonyos nemzetközi szakirodalmak (Cabrera et al. 2000; Williams 2008) az apai szerepelvárásokban is bizonyos fokú elmozdulást mutatnak ki. Míg a hagyományos családmódelben a férfi a kenyérkereső, addig az új szemléletű apa aktívan bekapcsolódik a gyermekek nevelésébe, megjelenik az ún. gondoskodó apa képe,

akinek családi szerepét nem a tradíció, hanem az éppen aktuális élethelyzet alakítja (Cabrera et al. 2000; Williams 2008).

Főleg az amerikai és nyugat-európai kutatások azt mutatják, hogy a nemek közötti egyenlőség, a családon belüli egyenlő munkamegosztás egyre inkább elterjednek (Inglehart és Norris 2003; Jansen és Liefbroer 2006). A volt szocialista országok esetében ez a folyamat még nagyon kezdeti szakaszban van (Lobodzinska 1996; Blaskó 2006; Fodor és Balogh 2010). A szocialista, kommunista rendszerekben bár a nők dolgoztak, a háztartási feladatok ellátása is többnyire rájuk hárult, a családi szerepek megítélése továbbra is tradicionális maradt. A rendszerváltások után néhány évvel indult el egy lassú liberalizálódási folyamat, országoként más-más ütemben és jellemzőkkel.

Murinkó Livia (2014) tanulmányában a nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdöket 6 európai országban (Norvégia, Magyarország, Franciaország, Románia, Németország, Lengyelország) vizsgálta. A három beazonosított attitűdcsoport (a gyermekvállalás és a kétszülős család fontossága, a férfiak és a nők közötti egyenlőtlenségek elfogadása, a háztartási munka és a gyermeknevelés elsődlegessége a fizetett munkával szemben) különböző kombinációit figyelte meg az egyes országokra vonatkoztatva. Az egyes dimenziók mentén jól megfigyelhető különbség mutatkozott a nyugat-európai és a volt szocialista országok között, az utóbbiakban például sokkal nagyobb mértékben elfogadták a férfiak és nők közötti egyenlőtlen viszonyokat. Ugyanakkor ezen országok között is voltak jelentős különbségek: Magyarországon nagyon fontosnak tartják a fizetett munkával szemben a gyermek szempontjait, Romániában a fizetett munkavégzésnek tulajdonítanak elsődleges szerepet, kevésbé értékelik a háztartási munkát, a gyermek érdekében nem gondolják, hogy az anyának otthon kellene maradnia, vagy az apának kevesebbet kellene dolgoznia. A kutatásba bevont országokban a gyermekgondozást elsősorban az anyák végzik, de a munkamegosztás szintje változó: a norvég szülők esetében a legkiegyenlítettebb a munkamegosztás, utánuk következnek a franciák, a magyarok, és a lengyelek. Németországban, illetve Romániában a legegyenlőtlenebb a gyermekneveléssel kapcsolatos teendők megosztása. Az is megerősítést nyert, hogy pozitív kapcsolat van a nemi egyenlőtlenségek elfogadása és a gyermeknevelési feladatok egyenlőtlen megosztása között. Azokban az országokban, ahol sokan egyetértenek azzal, hogy a nők nem egyenrangúak a férfiakkal, ott sokkal több feladat hárul az anyákra.

A kétezres éveket követően Magyarországon is érzékelhetőbbé vált a családi szerepek modernizálódása (Blaskó 2006; Dupcsik és Tóth 2007), de a megkérdézet-

tek egy jelentős aránya még mindig az apák kenyérkereső szerepét hangsúlyozza, és nem föltétlenül várja el a gyermeknevelésben való részvételt. Mások kettős elvárást fogalmaznak meg a férfiak irányába: biztosítsák a család megélhetését, de vegyenek részt a gyermekek nevelésében is (Spéder, 2011).

A kutatás rövid ismertetése

1. A kutatás terepe

Kutatásom terepe egy olyan székellyöldi község, amely szervesen illeszkedik abba a „kvázi archaikus” társadalomba, amely Székellyföldet jellemzi (Biró-Biró, 1995:190). Középcsík régió egyik jelentős települése. Lakosainak száma 3652, amelynek 96%-a magyar. Gazdaságilag Csíkszereda a megyeszékhely vonzáskörzetéhez kapcsolódik legszorosabban, mind a fogyasztás és értékesítés (piac), mind a munkahelyek és a hivatali ügyintézés szempontjából. A község lakosai több forrásból teremtik elő a megélhetésüket. Munkalehetőség a községben csak a lakosság egy (kis) része számára biztosítható, a lakosság másik része a közeli városba ingázik. A lakosság jelentős hányada az állattenyésztésből és a földművelésből származó jövedelemmel egészíti ki munkahelyi keresetét. A mezőgazdálkodásból származó termények értékesítése, a tej kivételével (pár éve létesült tejfeldolgozó üzem a faluban), szervezetlen, a kereskedőknek kiszolgáltatottak a termelők. Jellemző foglalkozások a faluban: növénytermesztés, állattenyésztés, famegmunkálás, könnyűipar, falusi turizmus, amely több községbelinek is munkahelyet biztosít.

2. A kutatás módszere

A kutatás alapmódszere a *félig strukturált interjú*, amelyet 40 szülővel készítettem el 2016 és 2019 között. Az interjúzásra a családok otthonában került sor, előzetesen egyeztetett időpontokban. Az interjúk általában 60-90 percet tartottak, és többnyire zavartalanul zajlottak. Az interjúterv öt fontosabb dimenzió mentén tartalmazott kérdéseket. Az első négy dimenzióban a családok szerkezetét, szocializációs közegét, a családokban érvényesülő kommunikációs gyakorlatot, a megjelenő konfliktusok kezelésének gyakorlatát vizsgáló kérdéseket fogalmaztam meg, az ötödik részben pedig konkrétan az IKT eszközök használatának gyakorlatát, a kapcsolódó szülői viszonyulások feltárását célzó kérdések kaptak helyet. A családmódel, a családi szerepek, családi munkamegosztás, a szülők nevelési elveinek, értékrendszerének, a családi kommunikáció és konfliktuskezelés módozatainak megismerése alapján ki-

rajzolódtott egy ún. lokális helyzetkép, egy olyan kontextus, amely lehetővé tette számomra a szülők IKT eszközökhöz és gyermekeik internethasználatához való viszonyulásának pontosabb értelmezését.

A kutatási kérdések megfogalmazásában, az interjúk lebonyolításában saját terepismeretemre támaszkodtam, a helyi közösség alapos ismerete és az a háttértudás, amellyel mint a „saját kultúrájában kutató etnológus” (Fél, 1991) rendelkezem, lehetővé tette számomra a saját kultúráján belüli összefüggések feltárását (émikus kultúrakutatás, Keszeg, 2011), a helyiek közös értelmezési gyakorlatának megragadását. Ugyanakkor az interjúszövegeket mint szöveg-halmazt, mint a szülők narratívahalmazát kezeltem, és a társadalomkutató távolságtartásával és objektivitásával igyekeztem ezeket elemezni, és azokból következtetéseket megfogalmazni.

3. A célcsoport általános jellemzői

A térségre még igen jellemző a kiterjesztett családok jelenléte, amikor több generáció él egy udvaron. A megkérdezett szülők fele egy udvaron lakik a nagyszülőkkel, amely nem mindig jelent közös háztartást is, de a gyermekek nevelése szempontjából meghatározó szerepe van a nagyszülőknek. Ugyanakkor egyetlen családban sem történt válás, csupán egy esetben neveli az anya egyedül gyermekét az apa halála miatt.

A válaszadók nemi eloszlását tekintve a nők (anyák) jelentős többségben vannak, a negyven interjúalany közül mindössze 5 apával sikerült interjút készíteni. A vidéken még mindig erősen jelen van a nézet, mely szerint „a gyermeknevelés főleg az anya hatásköre”, ezért a témában ők tudnak érdemben nyilatkozni.

A megkérdezett szülők életkorukat tekintve 32 és 52 év közöttiek, az anyák fele 20 és 25 év között szülte első gyermekét. A számok arra engednek következtetni, hogy a térségben még nem jellemző a késői gyermekvállalás, alig 4 anya vállalt 30 éves kora után először gyereket. Talán a faluközösség íratlan törvényeinek érvényességére utalhat az is, hogy a megkérdezettek közül egyetlen anya sem szült 20 éves kora előtt.

Iskolázottság tekintetében a vizsgált családok zömében a szülők szakiskolát végeztek, szűk harmaduk pedig érettségivel rendelkezik. Felsőfokú végzettsége csupán 7 anyának és 1 apának van.

Foglalkoztatottság tekintetében a megkérdezett szülők jelentős hányada szakmunkásként dolgozik. Az apák az építkezésben, faiparban, az anyák inkább a kereskedelemben, egészségügyben találtak munkát. A családapák majdnem fele időszakosan (évente több hónapot) külföldi vendégmunkásként szerez jövedelmet. Ezekben a

családokban a külföldi munka jelenti az elsődleges jövedelemforrást a családnak. Ezt egészíti ki a házastárs itthoni munkájából származó jövedelem, vagy/és a gazdálkodásból származó jövedelmek. Az anyák ötöde nincs alkalmazásban, háziasszony.

A vizsgált családok többségében (36 családból 23-ban) mintegy jövedelem kiegészítésként földműveléssel és állattenyésztéssel is foglalkoznak „...a munkánkon kívül a gazdálkodás – sok földön, néha családdal, néha munkásokkal – nagyon strapás életmód... de ez van, nem tudunk megélni csak a munkánkból.” (11. interjúalany). Csupán egyetlen család van, akik csak a gazdálkodásból származó jövedelemből élnek, visszafogott fogyasztással, gondos beosztással „télen nekünk, miután megszántottuk a földet, nekünk nincs több bevétel, csak esetleg a pityóka vagy a gabona, ami eladódik.” (1. interjúalany). A mezőgazdaságban használt területeket a családok nagyjából megörökölték, így azt idős szüleikkel együtt, néha kényszerből, művelik meg: „A férjem a gépekkel megműveli a földet, mert mi nem gazdálkodunk, hanem anyósoméék, de ott vannak a földek s meg kell csinálni” (19. interjúalany). Bár igyekeznek gépesíteni a munkálatokat, a kis földterületeken kevés „profit” termelődik, többnyire saját használatra termelnek. A fenti idézetek jól szemléltetik az önellátásra berendezkedett családi kisgazdaságok alacsony termelékenységét, amelyek „önkiszákmányoló munkával” (Oláh, 1997) is csak kiegészítő jövedelmet tudnak biztosítani a családoknak. Bár a szakemberek folyamatosan a gazdálkodási mód korszerűsítését, a gazdálkodás szemléletének- és szerkezetének a változását sürgetik a kistermelők gazdaságaiban, a helyzet a rendszerváltozás után harminc évvel se sokat változott (Oláh 1997). A szülőkkel való beszélgetések során jól felismerhetők voltak azok a szakirodalomból ismert alkalmazkodási formák (kiadáskorlátozás, többletmunka, nagyobb mértékű önellátásra törekvés), amelyek acsaládok anyagi helyzetének stabilizálására irányulnak.

Eredmények

Az interjútervben 10-12 kérdés is a nemi szerepek, a családi munkamegosztás alakulásának vizsgálatára irányult. Rákérdeztem az egyes családtagok konkrét feladataira, teendőire, mind a kötött (kötelező), mind a szabadidős elfoglaltságaikra. Részletesen beszélgettem az interjúalanyokkal a gyermeknevelés feladatainak megosztásáról (ki milyen feladatokat látott (lát) el, van-e nagyszülői vagy egyéb külső segítség, a nevelésben van-e közös álláspontja a szülőknek, ha nincs, kinek az elvei érvényesülnek, ki és hogyan szabályoz, büntet).

1. Munkamegosztás

A kutatásomba bevont családokban érvényesülő munkamegosztást vizsgálva, megállapítható, hogy a családok jelentős hányadában a tradicionális társadalmakra jellemző munkamegosztás több vonatkozásában is jelen van. Az apa a pénzkereső, a család anyagi biztonságának biztosításáért felelős, ugyanakkor a „kinti”, a ház körüli és a gazdaságban zajló munkák is az ő hatáskörébe tartoznak. Ez nagyon gyakran egész napos távollétet jelent a családtól, a gyermekektől.

„Neki (az apának) a feladata a kinti munka, tehát ő bent nagyon nem szokott. Ő se nem főz, aztán főz odakint magának Németországban, rá van utalva, hogy főzzön, de itthon nem (...) ő nagyon nem foglalkozik, és én így látom jónak. A nőnek legyen a benti munka, a férfinak a kinti munka. És menjen el dolgozni, a pénzt hazahozza, s aztán anyu intézi. Vásárolni sem szeret. Sokszor küldöm, hogy vegyen egy kenyeret, és még ez is nehezebbre esik” (17. interjúalany).

„Nagyon távol áll tőle pl. egy mosogatás, egy porszívózás. Sajnos nem segít be!” (23. interjúalany).

„(Az apa) reggel kimegy fél hatkor a házból, elvégzi az állatokat, elmennek építeni vagy mezőre, vagy valahova, este hazajön fél nyolckor, elvégzi az állatokat és 10-11 órakor jön be. Tehát az, amit együtt van a gyermekekkel, az, amíg kint vannak a mezőn (a család minden tagja szokott segíteni a mezőn). Ez annyira fáj nekem, nem mondom, mert minden évben elmegyünk valahova nyaralni is, közbe lemegyünk Tusnádra, szóval vannak ilyen napok is, viszont az, hogy leülök, és egyet játszok a gyermekekkel, erre nem jut idő. Nálunk este édesapám örökké vette elő a hegedűt, hegedült, énekeltünk, tehát ez jó volt nekünk. És látom, hogy az én gyermekeim ennyivel szegényebbek, tehát hogy nem játszik velük és akárhogy, az apjuk, tehát a fiúk inkább az apára néznek fel” (13. interjúalany).

A vizsgált családok több mint egyharmadában az apák vendégmunkásként időszakosan külföldön dolgoznak, ami azt jelenti, hogy hónapokig távol vannak a családtól, és többnyire csak telefonon tájékozódnak az otthoni helyzetről. Ezidő alatt teljesen az anyákra hárul a gyermekek nevelése, az otthoni teendők rendezése.

„A külföldi munka jó az anyagiak miatt. Egyébként nehéz. Szinte azt mondom hogy, nem szinte hanem én nevelem a gyermekeket mert legtöbbet el van menve (férj). Nagy része a feladatoknak rám hárul. Munkába járni, itthon a dolgokat intézni...” (3. interjúalany)

„Másfél évet amíg Á (férj) nem volt itthon, kettőnknek ez nagyon nehéz iskola volt. Mindent ketten kellett elvégezzünk a fiammal. Munkába járni, a háztartást intézni,

az állatokat intézni nagyon nehéz volt. A (serdülő) besegített amiben tudott, de neki úgy-e a tanulás kellett legyen az első, így rám maradt a java...(15. interjúalany)"

Bár az anyák kétharmada munkába is jár, az ők hatáskörükbe tartozik a házi-munka elvégzése és a gyermeknevelés. A gyermeknevelés „napi rutinja” két-három család kivételével mindenhol az anyákra hárul, ők azok, akik rendszeresen követik a gyermekek napirendjét, akik gondoskodnak a gyermekek mindennemű szükségleteiről. Ugyanakkor ők követik a különböző programjaikat (iskolai, szabadidős), a gyermekek iskolai előmenetelét, tanulási nehézségeit is.

„Én vagyok a mindenes, mert az apjuk nem igazán foglalkozott velük mert én itthon voltam 11 évig ő mindig este későn jött haza és neki nem volt ideje arra, hogy most írjon velük vagy olvasson vagy tanuljon. Tehát én foglalkoztam velük...Ha rosszjegy van akkor előbb én tudom meg, aztán elmondjuk apának is...közösen...Ha bárhová el akarnak menni előbb hozzám jönnek...stb. (4. interjúalany)"

Van, aki megterhelő fizikai munkát végez, vagy három váltásban dolgozik, mások hétvégén is kénytelenek munkát vállalni a jövedelem kiegészítése miatt. Közülük sokan a nagyon sok türelmet, érzelmi bevonódást igénylő segítő szakmákban (ápolók, pedagógus) dolgoznak (Dellinger 2002; Hochschild 1983). Többen megemlítették, hogy az állandó „hajtas” és munka miatt sokszor fáradtak, türelmetlenek.

„Magamról nem mondhatom, hogy jó szülő vagyok, mert sokszor elgondolkodom azon, hogy hibás vagyok azért, hogy például T. (a gyermek) ennyire nem szeret tanulni. Én büntudatot érzek emiatt. Hogy a családban ne legyen vita, hogy legyen minden... Ha arról volt szó, hogy megyünk a mezőre, akkor megyünk a mezőre, és volt úgy, hogy a gyermekekre való figyelés elmaradt...” (13. interjúalany).

„Bízok benne, örökké arra gondolok, hogy a Jóisten biztos megsegít. Ha megverem is (a gyermeket), arra gondolok, hogy ahogy mondja az evangélium, Isten a gyermeket ajándékba adja neked, hogyha megverem is, Isten gyermekét vertem meg. Olyan rossz érzésem van, de nagyon sokat imádkozok azért, hogy sikeres legyen az életében, és bízok, hogy a Jóisten biztos megsegíti, amiben én nem tudok segíteni” (39. interjúalany).

Alig két-három családban említették, hogy az apa alkalmi munkákat vállal, vagy kötetlen munkaidőben dolgozik, és aktívabban bekapcsolódik az otthoni teendők elvégzésébe.

„Besegít, mert van úgy, hogy éppen sok a dolgom és akkor L. (férj) is meghámozza a pityókát vagy megfőzi a teát vagy S. (gyermek) amíg kicsike volt, tisztába

tevés vagy a fürdetésnél. Tehát szerencsére mindenbe besegít, egymásra vagyunk utalva, és ez olyan természetes” (6. interjúalany).

Néhányan közülük a tanulásban nyújtanak segítséget a gyermeknek, mert „ők tudnak jobban románul”, vagy ők „értik jobban a mateket”.

„A férjem úgy szokta motiválni, hogy odahívja magához az asztalhoz, és akkor együtt átbeszéljük, megoldják, főleg a román és a matek feladatokat” (14. interjúalany).

Három-négy anyja is elmondta, hogy a férje tudna főzni, mosogatni, ha nagyon kellene, hiszen a külföldi munka során rákényszerült, hogy megtanulja, de otthon csak „végső esetben” végezné ezt.

„Külföldön dolgoztam, megtanultam mosogatni, mostanig nem mosogattam. Mikor hazajöttem, egyszer-kétszer már előfordult, hogy a saját tányéromat elmostam. Mostanig nem volt ilyen” (35. interjúalany).

A gyermekek már a családban a hagyományos munkamegosztásra szocializálódnak, a fiúk szoktak kint, a gazdaságban, udvaron, mezőn segíteni az apjuknak, a lányok segítenek az anyáknak, ők foglalkoznak a kisebb testvérekkel. A beszélgetések során ugyanakkor hangsúlyosan jelen volt a szülők azon törekvése, hogy kiskoruktól fogva rászoktassák gyermekeiket a munkára. Minden családban jól meghatározott feladata van a gyermekeknek, akik ezt természetesnek veszik, hiszen ez minden családban így van. Az okostelefonok, az internet ugyan gyakran „elcsábítaná” a gyermekeket a feladatvégzéstől, de a szülők többsége szigorúan számonkéri, bünteti az el nem végzett munkákat, feladatokat. Sok családban valóban szükség van a gyermekek segítségére, például ha az apa külföldön dolgozik, a gyermekeknek részt kell venniük az állatok gondozásában, a favágásban, tüzelésben stb.

2. Gyermeknevelés

Az interjúalanyok elmondása szerint a családokban a leginkább az időhiánnyal küzdenek, a megélhetéshez szükséges anyagiak előteremtése állandó munkát jelent számukra. A gyermekek felügyeletéhez is sokan veszik igénybe a nagyszülők segítségét.

„Mi ketten járunk munkába, három váltásban a férjemmel, ő még hétvégén is van úgy, hogy kell dolgozzon, és akkor amikor nem vagyunk itthon, akkor a nagyszülőkkel vannak (a gyerekek). Nem tudjuk követni őket, nincs ahogy. Muszáj, különben nem lenne miből megélni...” (7. interjúalany).

A beszélgetések során jól kitapintható volt az anyák gyakori büntudata, hogy kevés idejük és energiájuk marad a gyermekekkel való foglalkozásra, a beszélgeté-

sekre és közös programokra. A fáradtság, türelmetlenség negatív hatása a nevelési gyakorlatukban is megmutatkozik. Sokan meséltek veszekedésekről, kiabálásokról, büntetésekről. Többségük korlátozó, tiltó szabályozást alkalmaz, kevesebben vannak a „magyarázók, érvelők, rávezetők”.

„Igen szoktam (büntetni a gyermeket), van amikor letérdel, amikor nem azt csinálja, amit mondtam. Nem mindig, mert azt sem tudom néha, hogy a fejem hol van. Van amikor csak megszidom, hogy nem csinálta meg” (17. interjúalany).

A beszélgetések során az is megerősítést nyert, hogy az anyák az expresszív szerepek betöltői, ők „felelnek” az érzelmi kapcsolatokért, a családi összetartozásért. A családok többségében a gyermekek, serdülők az anyával alakítanak ki szorosabb kapcsolatot, vele osztják meg bizalmas problémáikat. Ez a kommunikáció közvetlenségében is megmutatkozik.

„Szoktunk beszélgetni így hárman sok mindent meg tudunk beszélni hogyha nincsen itt az apjuk. A leányom témáját, a fiam témáját nem mondhatom az apja előtt mert szégyellik ezt.” (23. interjúalany)

Hát úgy-e, hogy lányok ezért inkább örökké engem kérdeznek mint anyukát, aztán apuka rábólint, nem szoktuk kihagyni de inkább előre velem szokták megbeszélni, engem szoktak hívni bármi problémájuk van.” (30. interjúalany)

Az együtt töltött hosszabb idő, a napi szintű gondoskodás a gyermekekről azt is jelenti, hogy a nevelésben az anyák az elsődleges szabályozók, ők rögzítik és kéri számon a szabályok betartását. Ők jutalmaznak és ők büntetnek többet. Néhányan azt is kifejezték, hogy nagy szükségük volna a férj segítségére ebben a feladatban.

„Ez olyan nálunk hogy az apjuk reggel kimegy 5:30-kor a házból, elvégzi az állatokat, elmennek építeni vagy mezőre vagy valahova, este hazajön 7:30, elvégzi az állatokat és 10-11 óra mire beér a házba... tehát amit együtt van a gyermekeivel az amíg kint vannak a mezőn és segítenek neki. Tehát én intézek mindent ami velük kapcsolatos, én szabok határokat, szabályokat, amiket gyakran félvállról vesznek...”

És látom hogy a gyermekek ennyivel szegényebbek tehát, hogy nem játszik velük és akárhogy, az apjuk tehát a fiúk inkább az apára néznek fel...” (13. interjúalany)

Az apák néhány kivételtől eltekintve a legfőbb tekintélyt képviselik a családban, legtöbbször csak akkor lépnek be a gyermek „megfegyelmezésébe”, amikor az anya már tehetetlen.

„Én szoktam előbb fegyelmezni, de ha P.(férj) látja, hogy már nem használ, akkor avatkozik be ő” (39. interjúalany)

Az anyákkal történő beszélgetések során gyakran történtek olyan utalások, amelyek a szülők közötti aszimmetrikus viszonyra engednek következtetni. Több anya is megfogalmazta, hogy a „családi béke” érdekében inkább nem hangsúlyozza az „igazát”, inkább enged és nem vitázik. Inkább a gyermekekkel „szövetkezik”, és az apához csak „szűrt információkat” juttatnak el.

„A férjem nem engedi, hogy a gyermekek kibontakozzanak mert sok mindenben nem ad igazat, közbevág a beszédjükbe, inkább így hárman szoktunk dolgokat megbeszélni. Tudom hogy ez nem helyes de idővel úgyis amit elmondanak nekem azt el próbálom Cs-nak (férj) magyarázni, mert ha én vagyok a gyermekeknek a bizalmasa, azt jelenti ha nekem elmondták akkor azt gondolják, hogy csak rám vonatkozik nem az apjukra, ezt én próbáltam neki megmagyarázni de látom, hogy az apjuk nem úgy viszonyul hozzájuk mint én.” (23. interjúalany)

Azokban a családokban, ahol a szülők eltérő álláspontot képviselnek bizonyos nevelési kérdésekben, az összhang és az egységes szabályok hiányát a gyermekek gyakran kihasználják, mindig „a másik” szülő szabályrendszerével takaróznak.

„De apu olyan hogy ő mindig azt mondja hogy jó és anyu pedig sokszor mondja hogy nem jó és nem így. Apu nem mond nemet.”

Apu engedékenyebb tehát sokkal többet megenged mint én és sokszor van az hogy mondják hogy csak aput szeretem” (17. interjúalany)

A konfliktushelyzetekben az anyák legtöbbször kompromisszumra törekednek, az apa-gyermek közötti hevesebb vitákban az elszabaduló indulatokat próbálják mederben tartani.

„O-t (serdülő) kihívta a férjem a konyhába, hogy beszélgessenek, hogy beszéljék meg, hogy mi volt a helyzet. És akkor volt, hogy vagy rászóltam vagy odamentem mellé és egy kicsit a lábát megrúgtam, hogy kicsit hagyja alább, vagy csillapodjon. Vagy volt olyan, hogy feltúrázott, este lefeküdtünk, próbáltam megmagyarázni neki, hogy most ez van, és az nem szül jól amikor az ember dühében, én sokszor mondtam hogy csóré kézzel ne üss a gyermekekhez. Az egy dolog hogy kell fenyíteni” (16. interjúalany)

Több esetben is elhangzott, hogy a férfiak, a nagyszülők elvárják, hogy a nő saját munkája mellett vezesse a háztartást, nevelje a gyermekeket, és ha kell, a gazdaságban, mezei munkában is segítsen.

„A rend miatt állandó a veszekedés. Hát az a baj, hogy meg akarok felelni mindenkinek (anyósnak, férjnek). Jön be G (a férj) és rendetlenség van, és veszekedni

fog, és ezért ez a gyermekekre is kivetítődik, hogy azonnal összeszedjétek, azonnal így, azonnal úgy...” (13. interjúalany)

„... hogy megfogjon egy tányért? Egyszer az életben nem pakolta soha el az asztalt (a férj), és most sem, neki természetes, hogy minden kész legyen, és minden elő legyen téve” (25. interjúalany)

Összegzés

A szakirodalom szerint hagyományosnak mondható az a fajta szerepfelosztás, amely szerint a férfi a családfenntartó, az anyagi javakat biztosító, a hatalmat birtokló, a nő pedig elsősorban a háztartás vezetésének, a családban nevelkedő gyermekek gondozásának, nevelésének felelőse (Cseh-Szombathy, 1979, Stănculescu, 1997). Az interjúk beszélgetések alapján azt mondhatom, hogy az általam vizsgált családokban még erőteljesen megjelennek a tradicionális családmoddra jellemző munkamegosztás jegyei, a hagyományosnak mondható nemi szerepek. A megkérdezett negyven szülő beszámolója alapján egyetlen olyan család sem került a mintába, amelyben az anya és az apa közötti munkamegosztás, a nemi szerepvállalás többnyire ne a hagyományos utat követné. Bár néhány családban vannak arra irányuló törekvések, hogy az apák is aktívabban részt vegyenek a házi munkák elvégzésében, vagy a gyermekek nevelésében, ez inkább „ritka kivételnek” számít. A családi szocializáció során a gyermekek mintaként követik szüleik szerepmagatartását, a fiúk inkább az apának segítenek, a „kinti” munkákba kapcsolódnak be, míg a lányok a „benti” munkákban segítenek.

Murinkó Livia (2014) tanulmányában olvasott megállapítások (Romániában a legegyszerűsebb a gyermekneveléssel kapcsolatos teendők megosztása, sokan egyetértenek azzal, hogy a nők nem egyenrangúak a férfiakkal, és sokkal több feladat hárul az anyákra, kevésbé értékelik a háztartási munkát, a gyermek érdekében nem gondolják, hogy az anyának otthon kellene maradnia, vagy az apának kevesebbet kellene dolgoznia) jó része visszaköszön az anyák, apák interjúiból.

Szakirodalom

- Biró, A. – Biró, A. Z. (1995): Elszegényedési jelenségek a Csíki-medencében. In: Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó
- Blaskó, Zs. (2006): Nők és férfiak – kereső munka, házimunka: a „család” tematikájú ISSP 2002-es adatfelvétel elemzése. KSH NKI Kutatási jelentések 82. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
- Boreczky, Á. (2001): Változások a szülők gyermekfelfogásában, a gyerekek életkörülményeiben és szocializációjában (1910–1990), Magyar Pedagógia 101.évf. 2. szám 151-169.
- Cabrera, N. J. – Tamis-LeMonda, C. S. – Bradley, R. H. – Hofferth, S. – Lamb, M. L. (2010): Fatherhood in the Twenty-First Century. Child Development, 71(1): 127–136
- Cseh-Szombathy L. (2006): A család meghatározása, In Czibere Ibolya (2006): Családszociológia Szöveggyűjtemény (Oktatási segédanyag) Debrecen <http://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> (Letöltve 2018.03.14)
- Davis, S. N. – Greenstein, T. N. (2009): Gender Ideology: Components, Predictors, and Consequences. Annual Review of Sociology, 35: 87–105.
- Fodor, É. – Balogh, A. (2010): Back to the Kitchen? Gender Role Attitudes in 13 East European Countries. Zeitschrift für Familienforschung, 22(3): 289–307.
- Hablicsek, L. (2000): A család kialakulása, a családformák történelmi változásai, In: Kollega Tarsoly István (2000) Magyarország a XX. században, II. kötet, 204-210.
- Hays, S. (1996): The Cultural Contradictions of Motherhood. New Haven: Yale University Press
- Inglehart, R. – Norris, P. (2003): Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World. Cambridge: Cambridge University Press
- Jansen, M. – Liefbroer, A. C. (2006): Couples' Attitudes, Childbirth, and the Division of Labour. Journal of Family Issues, 27(11): 1487–1511.
- Kroska, A. (2007): Gender Ideology and Gender Role Ideology. In Ritzer, G. (ed.): The Blackwell Encyclopedia of Sociology. Malden, MA: Blackwell Publishing, 1867–1869.

- Lobodzinska, B. (1996): Women's Employment or Return to „Family Values” in Central–Eastern Europe. *Journal of Comparative Family Studies*, 27(3): 519–544.
- McLanahan, S. (2004): 'Diverging Destinies: How Children Are Faring Under the Second Demographic Transition. *Demography* 41: 607–27.
- Murinkó, L. (2014): A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás in *Szociológiai Szemle* 24(1): 67–101.
- Oláh, S. (1997): Láthatatlan elszegényedés In. Bodó Julianna-Oláh Sándor szerk. *Elszegényedési folyamatok a Székelyföldön* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1997
- Spéder, Zs. (2011): Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon. In Nagy I. – Pongrácz T.–né (szerk.): *Szerepváltozások: jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest: TÁRKI, 207–228.
- Stanculescu, E.(1997): *Sociologia educatiei familiale*, vol. I, Polirom. Colectia Sociologie Stiinte Politice, Iasi
- Tóth, O.– Dupcsik, Cs. (2007): Családok és formák – Változások az utóbbi ötven évben Magyarországon, *Demográfia*, 2007. 50. évf. 4. szám 430–437.
- Williams, S. (2008): What is Fatherhood? Searching for a Reflexive Father. *Sociology*, 42(3): 487–502.

Abstract

In the framework of the research carried out between 2016 and 2019, I examined the effects of the use of infocommunication tools by adolescents (14-15 years old) and the development of the parent-child relationship. The research field is a large settlement in Szeklerland, the target group is the parents of the seventh-eighth grade students of the settlement. As one of the dimensions of the research, I examined the aspects of family socialization (family composition, division of labor, values, principles of parenting, parenting practices, communication, conflict management) in the families involved in the research. All this allowed me to get to understand the sociocultural environment in which the results about the use of ICT tools and its impact on the parent-child relationship could be interpreted. In the present study, I will share one of the topics of my research findings: gender roles and division of labor in families.

Keywords: gender roles, family, division of labor